

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

M. Vitruvii ... De architectura libri decem

**Vitruvius
Frontinus, Sextus Iulius**

Argentorati, 1543

Liber secundus

[urn:nbn:de:bsz:31-128539](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-128539)

SEXTI IULII FRONTINI DE

num diametri digitos .x. perimetri digitos .xxx.
 in usu non est. Fistula nonagenaria diametri digitos .x. x.
 perimetri digitos .xxxij. capit quinarias .lxxij. iij. Fistula nonagenum quum diametri digitos decem. S. perimetri digitos iij. & capit quinarias .lxxvij. in usu non est. Fistula centenaria diametri digitos .xi. ix. perimetri digitos .xxxij. capit quinarias lxxxi. apud aquarios habebat diametri digitos .xij. capacitatis quinarias .xcij. Fistula centenum uicenum diametri digitos .xij. perimetri digitos .xxxvij. capit quinarias .lxxvij. apud aquarios habebat diametri digitos .xij. capacitatis quinarias .clxij. Qui modulus duarum centenarum est.

IULII FRONTINI DE AQUAE
 DVCTIBVS VRBIS ROMAE,
 LIBER SECVNDVS.

PERSECVTVS ea quae de modulis dicti fuit necessarium. Nunc ponam, quemadmodum quaeque aquarum principium, commentarijs comprehensum usque ad nostram curam habere uisa sit, quantum quaeque erogauerit, deinde quae ipsi scrupulosa inquisitione praeeunte prouidentia optimi, diligentissimique principis Neruae inuenerimus. Fuerunt enim ego in commentarijs in uniuerso quinariarum .xij. milia. dcclj. in erogatione .xiiij. milia. xvij. plus in distributione quam in accepto computabatur, quinariae. Mccclxiiij. Huius rei admiratio, cum praecipuum officij opus in exploranda fide aquarum, atque copia crederem, non mediocriter me conuertit ad scrutandum quemadmodum amplius erogaretur quam in patrimonio, ut ita dicam, esset. Ante omnia itaque capita ductuum metiri aggressus sum, sed longe. i. circiter quinarijs. x. milibus ampliore, quam in commentarijs modum inueni, ut per singulas demonstrabo.

APPIAE

APPIAE in commentarijs ascriptus est modus quinariarum
 decem uniuscuiusque ad caput inueniri mensura non potuit, quo-
 nam ex duobus riuus constat. Ad gemellas tamē, qui locus intra spem ue-
 terem ubi iungitur cum ramo Augustae, inueni altitudinem aquae
 pedes quinq; latitudinem aquae pedis unius & dodrantis. Fiunt arcae
 pedes octo & dodrans, centenariae. xxij. & quadragenariae quae effici-
 unt quinarias. Mccccxxv. amplius quam in commentarijs habent qui-
 narias. dccccxxxij. erogabat quinarias. dccij. minus quā in commen-
 tarijs ascribitur quinarijs. cxxxvij. & adhuc minus quam ad gemellas
 mensura respondet quinarijs. Mccxxi. Intercidit tamen aliquantum
 ex ductus uitio, qui cum sit depressior non facile manationes ostendit
 quas ei inesse ex eo apparet, quod in plerisq; urbis partibus praebita
 aqua obseruatur, idq; quod ex eo manat, sed et quasdam fistulas intra ur-
 bem inuentas deprehendimus. Extra urbem autem propter pressuram
 librae quae fit cis terram ad caput pedibus. L. nullam accipit iniuriam, si-
 cut in ueni. Anioni ueteri ascriptus est modus in commentarijs quinari-
 arum. Mccccxxi. ad caput inueni. iij. milia. cccxcvij. praeter cum mo-
 dum qui in proprium ductum Tiburtinum deriuatur. Amplius in com-
 mentarijs est quinaris duobus milibus, quae erogabantur antequam ad
 piscinam perueniret quinarie ducentae sexagintaduae. Modus in pisci-
 na quae per mensuras positas initur efficit quinarias duomilia tricen-
 tas sexaginta duas. Intercidebant ergo inter caput & piscinam quina-
 rie. Mdcclxxij. erogabat post piscinam quinarias. Mccclxvij. am-
 plius quam iij commentarijs conceptionis modum significari diximus
 quinaris. lxij. minus quam recipi in ductum potest. Nam posuimus
 quinaris. Mxxij. summa quae inter caput & piscinam, & post pisci-
 nam intercidebat quinariarum. ij. milium. dclxxxvij. quod errore
 mensurae fieri suspicarer, nisi inuenissem ubi auerterentur mille. clxij.
 Martiae in commentarijs ascriptus est modus quinariarum duum mili-
 um centum sexagintaduorum. Ad caput mensus inueni quinaris qua-
 tuor milia sexcentas nonaginta, amplius quam in commentarijs est qui-
 narijs duobus milibus quingentis uigintiocto. Erogabantur antequam
 ad piscinam perueniret quinarie. xcv. & dabatur in adiutorium Te-
 pulae

SEXTI IULII FRONTINI DE

pule quinarie. xcij. Item Anioni quinarie. clxiiij. Summa quæ erogabatur ante piscinam quinarie. cccli. Modus qui in piscinam mensuris positus inicitur cum eo qui circa piscinæ ductum eodem canali in arcu excipitur, efficit quinarias. ij. milia. dcccxlviij. Summa quæ aut erogatur ante piscinam aut in arcu recipitur quinariorum. ij. milium. ccxcv. amplius quàm in conceptis commentariorum positum est quinarijs. Mcccxxij. minus quàm mensuræ ad caput actæ efficiunt quinarijs. Mcccxcv. Erogabat post piscinam quinarias. Mcccxl. minus quàm in commentarijs conceptionis significari diximus quinarijs. ccxcv. ij. minus quàm ex piscina in arcus recipiuntur, sunt quinarie. Mcciiij. Summa utraq; que intercidebant aut inter caput et piscinam, aut post piscinam quinariorum duum milium quingentarum, quas sicut in cæteris pluribus locis intercepti deprehendimus. Non enim eas cessare manifestum est, etiam ex hoc eo quod è capite præter eam mensuram quam nos comprehendisse capacitate ductus posuimus effunduntur amplius. ccc. quinarie. Tepula in commentarijs ascriptus est modus quinariorum quadringentarum. Huius aquæ fontes nulli sunt, uenis quibusdam constabat, quæ interceptæ sunt in Iulia. Caput ergo eius obseruandum est à piscina Iulie. Ex ea enim primū accipit quinarias. cxc. deinde statim ex Martia quinarias. xcij. Præterea ex Anione nouo ad hortos Epaphrodictianos quinarias. clxiiij. Fiunt omnes quinarie. ccccxlvi. amplius quàm in commentarijs quinarijs. xlv. quæ inde erogantur, nec comparent. Iulia in commentarijs ascriptus est modus quinariorum. dclxix. ad caput mensurari non potuit, quoniam ex pluribus acquisitionibus constat, et ad sextum ab urbe miliarium uniuersa in piscinam recipitur, ubi modus eius manifestis mensuris efficit quinarias. Mccvi. amplius quàm in commentarijs quinarijs. dlviij. Præterea accepit prope urbem post hortos Pallantianos ex Claudia quinarias. clxij. Est omne Iulia in acceptis quinarie. Mccclxviij. ex eo dat in Tepulam quinarias. cxc. Erogat suo nomine. dccciiij. fiunt quas erogat quinarie. dcccxciiij. amplius quàm in commentarijs habet quinarias. ccccxlviij. minus quàm in piscina habere posuimus. cccxiiij. quas ipsas apud eos qui sine beneficijs Principis usurabant deprehendimus. Virgini in commentarijs ascriptus est modus quinarie.

quinariarū. dclij. minus. Mensura ad caput inueniri nō potuit, quoniam ex pluribus acquisitionibus constat, et leniore riuo intrat prope urbem ad miliarium septimum in agrum, qui nunc est ceroni commodi ubi uelociorē cursum habet. Mensurā egi, quae efficit quinariarum duo milia. diij. amplius quā in cōmentarijs quinarijs mille. dclij. Omnibus approbatio nostra expeditissima est. Erogant enim omnes quas mensura deprehendimus ad duo milia. diij. Alsietinae conceptionis modus nec in cōmentarijs ascriptus est, nec in re praesenti certus inueniri potuit, cū ex lacu Alsietino, et deinde circa careas ex sabbatino, quantū aquarum temperauerūt, habet nō plus quinarijs duobus milibus. Claudia abūdantior alijs maxime iniuriā exposita est. In cōmentarijs habet non plus quinarijs duobus milibus octingētis quinquaginta quinq; cū ad caput inuenimus quinarias. iij. milia. dcvij. amplius quā in cōmentarijs mille. dclij. Adeo autem nostra certior est mensura, ut ad septimum ab urbe miliarium, in piscina ubi indubitate mensurae sunt, inueniamus quinariarū tria milia. cccxij. plus quā in cōmentarijs. cccclvij. quamuis ex beneficijs ante piscinam erogat, et plurimum subtrahi deprehendimus, ideo quod minus inueniatur, quā reuera esse debeant quinarijs mille. ccxcv. et circa erogationem fraus apparet, quod neq; ad cōmentariorum fidem, neq; ad eas quas ad caput egimus mensuras, neq; ad illas saltem piscinas post tot iniurias conuenit: Sole enim quinariae mille. dcl. erogantur minus quā cōmentariorum ratio dat quinarijs mille. cv. minus autem quā mensura ad caput facte demonstrauerunt quinarijs duobus milibus. dcccclvij. minus etiam quā in piscina inuenit quinarijs mille. dlxij. Itaq; cum syncera in urbem proprio riuo perueniret, in urbe miscbatur cum Aniene nouo, ut confusione facta, et conceptio earum, et erogatio esset obscurior. Quod si qui forte me acquisitionum mensuris blandiri putant admonendi sunt Curtiū, et Caeruleum fontes aquae Claudiae sufficere ad praestandas ductui suo quinarias quas significauit. iij. milium. dcvij. ut praeterea mille. dc. effundantur. Nec eo inficias quin ea quae superfluum non sint proprie horū fontium. Capiuntur enim ex Augusta, quae inuenta in Martia supplementum, dum illa non indiget adiecimus fontibus Claudiae, quāuis ne huius

quidem

quidem ductus omnem aquam recipiat. ANIO nouus in commentarijs habere ponebatur quinarias .iij. milium. cclxiiij. mensus ad caput reperi quinarias .iiij. milium. dccxxxviiij. amplius quam in conceptelis commentariorum est quinarijs mille. cccclxxv. quarum acquisitionem non auide me amplecti quo non alio modo manifestus probem quam erogatione ipsorum commentariorum, maior pars earum continetur. Negatur enim quinariarum .iiij. milium. ccxi. alioquin in eisdem commentarijs inuenitur conceptio, nō amplius quam trium milium. clxiiij. Præterea intercipi non tantum quingentas. xxvij. quæ inter mensuras nostras erogationem inter sunt, sed & longe amplio rem modum deprehendi, ex quo apparet etiã exuberare cōprehensam à nobis mensuram, cuius rei ratio est, quod uis aquæ rapacior, ut ex largo & celeri flumine excepta uelocitate ipsa ampliat modum. Non dubito aliquos annotaturos quod longe maior copia actis mensuris inuenta sit, quam erat in commentarijs Principum. Cuius rei causa error est eorum qui ab initio parum diligenter uniuscuiusq; fecerunt estimationem, ac ne metu æstatis ac siccitatum intantum à ueritate eos recessisse credam, constantibus quidem ipsis mensuris Iulio mense, hanc uniuscuiusq; copiam quæ supra scripta tota est deinceps æstate durate explorauerim. Quæcunq; tamen est causa à qua procedit illud, utiq; detegitur. x. milia quinariarum intercidiisse dum beneficia sua princeps secundum modum commentarijs ascriptum temperat. Sequens diuersitas est, quod alius modus concipitur ad capita, alius nec exiguo: mimor in piscinis, minimus deinde in distributione continetur, cuius rei causa est fraus aquariorum quos aquas ex publicis ductibus in priuatorum usum deriuare deprehendimus. Sed & pleriq; possessorum, ex quorum agris aquæ circūducuntur, fraude formas riuorum perforant, unde fit ut ductus publici hominibus priuatis uel ad hortorum usum subseruiant, uel ad itinera suspendant. Ac de uitijs eiusmodi nec plura, nec meliora dici possunt, quam à Cælio Ruso dicta sunt, in eâ concione cui titulus est de aquis, quæ nunc nos omnia simili licentia usurpata, ut inam non per offensas probaremus. Irriguos agros, tabernas, coenacula, & corruptelas deniq; omnes perpetuis salientibus instructas inuenimus, non quod

Coelius
Rusus.

falsis

falsis titulis alia pro alijs aquae erogabantur, etiamsi inter leuiora caeteris uitia, inter ea tamen quae emendationem uidebantur exigere, mirandum est, quod serè circa montem Coelium & Auentinum accidit, qui colles prius quam Claudia perduceretur utebatur Martia & Iulia, sed posteaquam Nero Imperator Claudiam opere arcuato assumpsit, excepta usq; ad templum Diui Claudij perduxit ut inde distribueretur, priores non ampliatae, sed amissae sunt: nulla enim castella adiecit, sed isdem usus, quorum quamuis mutata aqua, uetus appellatio mansit. Satis iam de modo cuiusq; & ueluti noua quadam acquisitione aquarum, & fraudibus, & uitijs, quae circa eas erant dictum est. superest ut erogationem, quam consecutam, ut sic dicam, in massam inuenimus imò & falsis nominibus positam, per nomina aquarum, uti quaeq; se habet, & per regiones urbis digeramus. Cuius comprehensionem scio non ieiunam tantum, sed etiam perplexam uideri posse: Ponemus tamen quam breuissime, ne quid uelut formulae officij desit his, quibus sufficiat cognouisse summa licebit tamen transire leuiora. Ut ergo distributio quinariarum. 4. milium. 10. & 8. Ita & quadragenariarum. 36. quia una quandoq; ex quibusdam aquis in adiutorium aliarum datur, & his in speciem erogationis cadit, sed semel in computationem uenit. Ex his diuiduntur extra urbem quinariae quatuor milia. 63. ex quibus nomine Caesaris quinariae mille. dccxxvij. priuatis quinariae duo milia. 336. Reliquae intra urbem mille. dcccclv. distribuebantur in castella. 247. quibus erogabantur sub nomine Caesaris quinariae mille. 707. semis: priuatis quinariarum. 3. milia. 847. usibus publicis quinariarum. 4. milia. cccci. ex eo castris ducentis quinariae. 279. operibus publicis septuaginta quinque quinariae. MMcccci. muncibus triginta nouem quinariae. 333. lacubus quingentis nonaginta uno quinariae. Mcccxxv. Sed & haec ipsa dispensatio per nomina aquarum ad regiones urbis partienda est. Ex quinarijs ergo quatuordecim milibus. x. & viij. quam summam erogationibus omnium aquarum exposuimus, dantur nomine Appiae extra urbem quinariae tantummodò quinque, quoniam libra humilior oritur, & à metitoribus reliquae quinariae. dxcix. intra urbem diuidebantur per regiones secundam, V. VIII. IX. XI. XII. XIII.

XIIII. in castella .xx. ex quibus nomine Caesaris quinariae .cli. priuatis quinariae . exciij . publicis quinariae . ccclij . ex eo castris unis quinariae . iij . operibus publicis quatuordecim quinariae . cxxij . muneris uni quinariae . ij . lacubus nonaginta duobus quinariae . cccxxvi . Anionis ueteris erogabantur extra urbem nomine Caesaris quinariae . clxix . priuatis quinariae . cccij . Reliquae quinariae mille DVIII . semis intra urbem diuidebantur per regiones primam, III . IIII . V . VI . VII . VIII . XII . XIII . in castella . xxxv . ex quibus nomine Caesaris quinariae . lx . usibus priuatis quinariae . cccxc . publicis quinariae . clij . Ex eo castris unis quinariae . l . operibus publicis decem et nouem quinariae . cxcvi . muneribus nouem quinariae . lxxxvij . lacubus nonaginta quatuor quinariae . ccxvij . Martiae erogabantur extra urbem nomine Caesaris quinariae . cclxix . Reliquae quinariae . Mccccxxij . intra urbem diuidebantur per regiones primam, III . IIII . V . VI . VII . IX . XIIII . in castella . li . ex quibus nomine Caesaris quinariae . cxy . priuatis quinariae . dclij . castris quatuor quinariae . xlij . operibus publicis quinariae . xli . muneribus duodecim quinariae . ciiij . lacubus centum quatuordecim quinariae . cclvi . Tepulae erogabantur extra urbem nomine Caesaris quinariae . lviij . priuatis . lvi . Reliquae quinariae . cccxxxi . intra urbem diuidebantur per regionem IIII . V . VI . VII . in castella . xiiij . ex quibus nomine Caesaris quinariae . xxxiiij . priuatis quinariae . ccxxvij . usibus publicis quinariae . l . ex eo castris duobus quinariae . xij . operibus publicis tribus quinariae . vij . lacubus tredecim quinariae . xxxij . Iuliae stuebant extra urbem nomine Caesaris quinariae . lxxxv . priuatis quinariae . cxxij . Reliquae quinariae . dclvij . intra urbem diuidebantur per regiones II . III . V . VI . VII . X . XII . in castella decem et septem . ex quibus nomine Caesaris quinariae . xvij . usibus publicis quinariae . ccclxxij . Ex eo castris quinariae . lxix . operibus publicis quinariae . cxxi . muneribus quinariae . lxxvij . lacubus uiginti octo quinariae . lxxv . Virginis nomine exhibant extra urbem quinariae . cc . Reliquae quinariae . Mcccciiij . intra urbem diuidebantur per regiones VII . VIII . XIIII . in castella . xxvi . ex quibus nomine Caesaris quinariae . dxlix . priuatis quinariae . cccxxxvij . usibus publicis . Mccccxxvij .

xvij.
qu
bus
nar
nar
tra
tur
ccx
dec
diu
ne
blic
blic
lac
H
mi
ine
pu
gio
lio
Q
sti
ra
ur
aq
ent
ue
sist
dec
nu
cio
sec

xvij. Ex eo muneribus duobus quinarie. xxvi. lacubus uiginti quinque quinarie. lxi. operibus publicis sexdecim quinarie. Mccclxxx. in quibus per se Euripo cui ipsa nomen dedit quinarie. cccclx. Alsietine quinarie. cccxcij. Hec tota extra urbem consumitur nomine Cæsaris quinarie. ccccliiij. priuatis quinarie. cxxxvij. Claudia & Anio nouus extra urbem proprio quæq; riuo erogabatur, intra urbem confundebatur, & Claudia quidem extra urbem nomine Cæsaris dabat quinarias cccxvij. priuatis quinarias. cccxxxix. Anio nouus nomine Cæsaris dccxxvij. Reliquæ utriusq; quinarie. MMMccccxxvij. intra urbem diuidebantur per regiones urbis. xiiij. in castella. xcij. ex quibus nomine Cæsaris quinarie. Mdcccxxv. priuatis quinarie. Mlxxvij. usibus publicis quinarie. Mxij. ex eo castris nouem quinarie. cxlix. operibus publicis decem octo quinarie. cclxix. muneribus duodecim quinarie. cvij. lacubus centum uiginti sex quinarie. cccxxxvij.

HAEC copia aquarum ad Neruam Imperatorem usq; computata ad hunc modum describebatur, nunc prouidentia diligentissimi Principis, quicquid aut fraudibus aquariorum intercipiebatur, aut inertia peruertebat, quasi noua inuentione fontium accreuit, ac prope publicata ubertas est, tum & sedula deinde partitione distributa, ut regionibus quibus singule seruebant aquæ plures darentur tanquam Cœlio & Auētino, in quos sola Claudia per arcus Neronianos ducebatur. Quo fiebat, ut quoties defectio aliqua interuenisset, celeberrimi colles sitirent, quibus nunc plures aquæ, & imprimis Martia reddita ampliora opere à Cœlio in Auentinum usq; perducitur, atq; etiam omni parte urbis lacus tam noui quam ueteres plerique binos salientes diuersarum aquarum acceperunt, ut si casus alter utram impedisset, altera sufficiente non destitueretur usus. Sentit hanc curâ Imperatoris pijsimi Neruæ Principis sui Regina et domina orbis indies, quæ terrarum dea consistit, cui par nihil, & nihil secundum, & magis sentiet salubritas eiusdem eternæ urbis, aucto castellorum, operum, munerum, & lacuum numero, nec minus ad priuatos commodum quod ex incremento beneficiorum eius diffunditur. Illi quoq; qui timidi illicitam aquam ducebant, securi nunc ex beneficijs fruuntur. Ne pereuntes quidem aquæ ociose

3 sunt,

sunt, nam immundiciarum facies, & impurior spiritus, & causæ grauioris coeli, quibus apud ueteres urbis infamis aer fuit sunt remotæ. Nō præterit me deberi operi nouæ erogationis ordinationem, sed hæc cum incremento adiunxerimus, intelligi oportet non esse eam ponendam nisi cum consummata fuerit. Quid, quod nec hoc diligentie Principis, quam exactissimam ciuibus suis præstat, sufficit, parum præsidij ac uoluptatis nostris contulisse sese credentis, quod tantam copiam adijciat, nisi eam synceriores, iucundioresq; faciat? Operæ precium est iræ per singula, per quæ ille occurrendo uitij quorundam uniuersis adiecit utilitatem. Etenim quando ciuitas nostra uel cum exigui hymbres superuenerant non turbulentas, limosasq; aquas habuit? nec quia hoc uniuersis ab origine nature est, aut quia istud incommodum sentire debeant quod capiuntur ex fontibus, in primis Martia & Claudia, ac reliquæ, quarum splendor à capite integer, nihil aut minimum pluuia inquinatur, si putei extracti obiecti sunt. Aquæ Anionis minus permixta

Limpidæ. Nam sumitur ex flumine, ac sæpe etiam sereno turbantur, quoniam Anio quamuis purissimo defluens lacu, mobilibus tamen cedentibus ripis, aufert aliquid quo turbetur priusquam deueniat in riuos, quod incommodum non solum hybernis ac uernis, sed æstiuis hymbribus sentit, quo tempore exit gratior aquarum synceritas. Ex ijs igitur alter, id est Anio uetus cum plerumq; libra sit inferior, incommodum infra se tenet. Nouus autem Anio uitabat cæteras: nam cum editissimus ueniat, & in primis abundans, aliquando defectiõni aliarum succurrat. Imperitia uero aquariorum, deducendum in alienos eum specus, frequentius quàm explemento opus erat, etiã sufficientes aquas inquitinabat, maxime Claudiam, quæ per multa milia passuum proprio ductu riuo, Romæ demum cum Anione permixta, in hoc tempus perdebat proprietatem, adeoq; obuientibus non succurrebat, ut pleræq; aquæ accerferentur per imprudentiam, non uti dignum erat aquis parientium Martiam, ita ut ipsam splendore & rigore gratissimam, balneis ac fullonicis, & relatu quoq; scedis ministerijs deprehenderimus seruentem. Omnes ergo discerni placuit, tum singulas ita ordinari, ut in primis Martia potuit tota seruiret, & deinceps reliquæ secundum suam

quæ
ex
nem
prin
nis q
lacu
est, i
saxo
tis, s
tium
disin
e qu
illius
Aug
dæ si
hiber
duct
lis, q
prua
blic
duca
gis, i
sa u
erat
in do
mag
bus u
missi
petit
nifesi
quan
ret e
aqua

quæq; qualitatem aptis usibus assignarentur, sicut Anio uetus pluribus
 ex causis, quo interiore excipitur minus salubris, in hortorum rigatio-
 nem, atq; in ipsius urbis sordidiora exiret ministeria. Nec satis fuit
 principi nostro cæterarum restituisse copiam, sed etiam gratiam. Anio-
 nis quoq; noui uitia excludi posse uidit. Omissio enim flumine repeti ex
 lacu qui est super uillam Neronianam Sublacensem ubi lympidissima
 est, iussit. Nam cum oriatur Anio supra Trebã angustam, seu quia per
 saxosos montes decurrit, paucis circa ipsum oppidis obiacentibus cul-
 tis, seu quia lacus altitudine in quo excipitur uelut depuratur, imminen-
 tium quoq; nemorũ opacitate in umbratus, frigidissimus simul ac splen-
 didissimus eò peruenit. Hæc tam fœlix proprietates aquæ omnibus dotibus
 æquatura Martiam, copia uero superatura, ueniet in locum deformis
 illius ac turbidæ. Nouum Imperatorem Casarem Neruam Traianum
 Augustum præscribente titulo. Sequitur ut indicemus quod ius ducen-
 dæ sit aquæ, quæue cura ductuum sit habenda, quorum alterum ad co- De cura
 hibendas intra modum impetrati beneficij priuatos, alterũ ad ipsorum ductuum
 ductuum pertinet tutelam, in quibus dum alius repeto leges de singu- & iure
 lis, quas late quidem apud ueteres obseruatas inueni, earum æquitatem aquarum.
 prudentiamq; reticendam non censui. Apud antiquos omnis aqua in pu-
 blicos usus erogabatur, legeq; cautum ita fuit, ne quis priuatus aliam
 ducat, quàm quæ ex lacu humum accedit. Hæc enim uerba sunt eius le-
 gis, id est, quæ ex lacu abundauit, eam nos caducam uocamus: Et hæc ip- Caduca
 sa non in alium usum, quàm in balnearum, aut fullonicorum dabatur, aqua.
 eratq; ut ægialis statuta merces, quæ in publicũ prenderetur: aliquid &
 in domos Principum dabatur, concedentibus reliquis. Ad quem autem
 magistratum ius dandæ uendendæue aquæ pertinuerit, in ijs ipsis legi-
 bus uariatur. Interdum enim ab Aedilibus, interdum à Censoribus per-
 missum inucnio, sed apparet quoties in Repub. erat ab illis potissimum Aquæ du-
 petitum: cum ij non erant, Aedilium eam potestatem fuisse. Ex quo ma-
 nifestum est, quanto potior cura maioribus communium utilitatum, penes
 quàm priuatarum uoluptatum fuerit, cum ad usum publicum pertine- quos.
 ret etiam ea aqua, quam priuati ducebant. Tutelam autem singularum
 aquarum locari solitam inuenio positamq; quæ Redemptoribus necessi-
 tatem.

tatem certum numerum circa ductus extra urbem, & certum in urbe
 seruorum opificum habendi, & quidem ita, ut nomina quoque eorum,
 quos habituri erant in ministerio, per quasque regiones in tabulas publi-
 cas deferrent, eorumque operum probandorum curam fuisse per Censo-
 res aliquando & Aediles, interdum etiam Censoribus eam provincia-
 am obuenisse, ut apparet ex eo quod factum est. C. Liciano Censula, &
 M. Fabio Censoribus. Quantopere autem curae fuerit ne quis uiolare
 ductus, aquamue non concessam deriuare auderet, cum ex multis appa-
 rere potest, tum ex hoc, quod Circus Maximus ne diebus quidem ludor-
 um Circensium, nisi Aedilium aut Censorum permissu irrigabatur,
 quod durasse etiam postquam res ad curatores transijt sub Augusto
 apud Atteium Capitonem legimus. Agri uero qui aqua publica contra
 legem essent irrigati, publicabantur: Mancipia etiam, sicut ea quae ada-
 uersus legem multa loco fecisse dicebantur. In iisdem legibus adiectum
 est ita: ne quis aquam oletato dolo malo, ubi publice salit, si quis oletat-
 rit, sestertiorum .x. milium multa esto. Oletato uidetur esse olidam faci-
 to, cuius rei causa Aediles curules iubebantur per uicos singulos exijs
 qui in uno quoque uico habitarent praediaue haberent, binos praeficere,
 quorum arbitratu aqua in publicum saliret. Primus. M. Agrippa post-
 eadilatam quam gessit, consularis operum suorum & munerum ueluti
 perpetuus curator fuit, qui iam copia permittente descripsit, quid aqua-
 rum publicis operibus, quid lacubus, quid priuatis daretur. Habuit &
 familiam propriam, aquarum quae tueretur ductus, atque castella & lacu-
 cus. Hanc Augustus hereditatem ab eo sibi relictam publicauit. Post-
 eum Q. Aelio Tuberone, P. Fabio Maximo iterum COSS in re, quae
 usque in id tempus quasi potestate acta certo iure eguisset, Senatus consul-
 to acta sunt, ac lex promulgata. Augustus quoque edicto complexus est
 quo iure uterentur, qui ex commetarijs Agrippae aquas haberent, tota
 re in sua beneficia translata. Modulos etiam, de quibus dictum est, con-
 stituit, & rei continendae exercendaeque curatorem fecit Messalam Cor-
 uinum, cui adiutores dati Posthumius Sulpitius praetorius & L. Comi-
 nius Pedarius, insignia eis quasi magistratibus concessa, de quibus eorum
 officio Senatus consultum factum, quod infra scriptum est. S. C. quod

AQVAEDUCTIBVS ROM. LIB. II.

Qu. Aelius Tubero, P. Fabius Maximus COSS. V. F. de ijs qui cura-
tores aquarum publicarum ex Senatusconsulto à Cesare Augusto no-
minati essent ordinandis, D. E. R. Q. F. P. D. E. R. I. C. placere huic
ordini eos qui aquis publicis præessent, cum eius rei causa extra urbem
essent, lictores binos, & seruos publicos ternos, architectos singulos,
& scribas, & librarios, accensos præconesq; totidem habere, quot ha-
bent ij per quos frumentum plebei datur. Cum autem in urbe eiusdem
causa aliquid agerent, cæteris apparitoribus iisdem præterquam licto-
ribus utiq; quibus apparitoribus. Ex hoc S. Consul. curatoribus aqua-
rum, uti liceret eos diebus. x. proximis, quibus S. Consul. factum esset,
ad ærarium deferrentur, quiq; ita delati essent, ijs prætores ærarij mer-
cede cibaria, quanta præfecti frumento danda, dare deferreq; solent,
annua darent & attribuerent, ijsq; eas pecunias sine fraude suas facere
liceret: utiq; tabulas, chartas, cæteraq; quæ eius curationis causa opus
esset, ijs curatoribus præbenda, Q. Aelius, P. Fabius, COSS. ambo
alterue si ijs uidebitur adhibitis prætoribus, qui ærario præsint et præ-
benda locent. Itemq; cum uiarum frumentiq; curatores, qui quarta par-
te anni publico fungebantur ministerio, ut curatores aquarum iudicijs
uacent priuatis, publicisq; apparitores & ministeria, quamuis perse-
ueret adhuc ærarium in eos erogare, tamen etiam curatorum uidentur
desisse inertia, & segnitia non agentium officium. Egressi autem urbem
duntaxat agenda rei causa, Senatus præsto esse lictores iusserat, nobis
circumeuntibus riuos, fides nostra & autoritas à Principe data pro li-
ctoribus erit. Cum rem produxerimus ad iuitium curatorum, non
est, alienum subiungere, qui post Messalam huic officio ad nos usq; præ-
suerint, Messalæ successit Silio & Plaucio, COSS. Atteius Capito: Ca-
pitioni L. Martio. C. Antistio uetere COSS. Satrius Rufus: Satrio Ser-
gio Cornelio Cethego L. Visellio Varrone Coss. M. Cocceius Nerua,
Diui Neruæ auus, sciëntia iuris illustris, huic successit F. Persico L. Vi-
tello COSS. C. Octauius Lenas: Lenati Iuniano, & Nonio asprenate
COSS. Aquila. Huic successit M. Porcius Cito: post quem Sextio No-
nio Celere & Iunio Quintiliano COSS. Didius Gallus, Gallo Qu. Ve-
ranio Pompcio Longino COSS. Cn. Domitius Afer: Afro, Nerone
Claudio

SEXTI IULII FRONTINI DE

Claudio Cesare quartum, & Cossio Cossi filio COSS. L. Piso: Pisoni, Virgino Ruso, & Memio Regulo COSS. Petronius Turpilianus: Turpiliano Crasso Erugi, & Lecanio Basso COSS. P. Marius: Mario, L. Telesino, & Suetonio Paulino COSS. Fonteius Agrippa: Agrippa, Silio, & Galerio Trachalo COSS. Alipius Crispus. Crispo, Vespasiano tertium, & Cocceio Nerua COSS. Pompeius Siluius: Siluino, Valerio, & Messalino COSS. T. Anius Flavianus: Flauiano, Vespasiano quintum, & Tito tertium COSS. Acilius Auiola. Post quem Imperatore Nerua tertium, & Virgino Ruso tertium COSS. ad nos cura translata est. Nunc quid obseruare curator aquarum debeat, & leges Senatusq; consulta ad instruendum eum pertinentia, subiungam. Circa ius ducendae aquae in priuatis haec obseruanda sunt, ne quis sine literis Caesaris, id est, ne quis aquam publicam non impetratam, & ne quis amplius quam impetratum fuerit ducat. Ita enim efficiemus, ut modus quem acquiri diximus, possit ad nolos salientes, & ad noua Principis beneficia pertinere. In utroq; autem magna cura multiplici opponenda fraudi est. Solicite subinde ductus extra urbem sunt circueundi ad recognoscenda beneficia. Idem in castellis salientibus publicis faciendum, ut sine intermissione, diebus noctibusq; aqua fluat, quod Senatus quoq; consulto curator facere iubetur, cuius haec quoq; uerba sunt: Aelius Tubero, & P. Fabius Maximus O. V. F. COSS. de numero publicorum salientium qui in urbe essent, intraq; aedificia urbi coniuncta, quos M. Agrippa fecisse. Q. F. P. de ea re ita censuerunt, neq; augeri placere, nec minui numerum publicorum salientium, quos nunc esse retulerunt ij, quibus negotium a Senatu est imperatum, ut inspicerent aquas publicas, inirentq; numerum salientium publicorum. Itemq; placere curatores aquarum, quos Senatus con. Caesar Augustus ex Senatus autoritate nominauit, dare operam ut salientes publici quam assiduisime interdum & noctu aquam in usum populi funderent. In hoc S. conf. crediderim annotandum, quod Senatus tam augeri quam minui salientium publicorum numerum uetuerit, id factum existimo, quia modus aquarum, quae ijs temporibus in urbem ueniebant, antequam Claudia & Anno nouus perduceretur, maiorem erogationem capere non uidebatur. Qui aquam in usus priuatos deducere

Quid fieri
placent.

deducere uolet, impetrare eam debet, & à Principe epistolam ad curatorem asserre. Curatores deinde beneficio Cesaris prestare maturitatem, & procuratorem eiusdem officij libertum Cesaris protinus scribere. Procuratorẽ autem primus Ti. Claudius uidetur admouisse postquam Anionem nouum & Claudias induxit. Quid contineat epistola Iulia fieri quoq; notum debet, ne quando negligentiam, aut fraudem suam ignoratiẽ colore defendat. Procurator calicem eius moduli, qui fuerit impetratus, adhibitis libratõibus signari cogitet, & diligenter intendat mensurãrũ quas supradiximus modũ & earũ notitiã habeat, ne sit in arbitrio libratõrũ interdũ maioris luminis, interdũ minoris pro gratia personarũ calicẽ probare. Sed neq; statim adhuc liberũ subijciendi qualemcunq; plumbeã fistulã permittat arbitriũ. uerũ eiusdẽ luminis, quo calix signatus est, eundem per pedes quinquaginta prope det, sicut Senatusconsulto, quod subijciendũ est, cauetur. Quod Q. Aelius Tubero, Q. Fabius maximus COSS. V. F. quosdam priuatos ex riuus publicis aquam ducere. Q. D. E. R. F. P. D. E. R. V. I. C. ne cui priuato aquam ducere ex riuus publicis liceret: utiq; omnes ij quibus aquæ ducendæ ius esset datum, ex castellis ducerent, animaduertentq; curatores aquarum, quibus locis intra extraq; urbem apte castella priuati facere possent, ex quibus aquam ducerẽt, quã ex castello communẽ accepissent à curatoribus aquarũ, ne qui eorum, quibus aqua daretur publica, ius esset intra quinquaginta pedes eius castelli, ex quo aquam ducerent, laxiorem fistulam subijcere quã quinariam. In hoc Senatusconsulto dignũ admiratione est, quod aquam nõ nisi ex castello duci permittit, ne aut riuus, aut fistulæ publicæ frequenter lacerarentur. Ius impetratæ aquæ neq; heredem, neq; emptorem, neq; ullum nouũ dominum prædiorum sequitur: Balneis, quæ publicæ lauarent, priuilegium anti-Balnearũ quitus concedebatur, ut semel data aqua perpetuo maneret, sicut ex ueribus Senatusconsulto. cognoscimus, ex quibus unum subieci: Nunc omnis aquæ cum possessore instauratur beneficium. Quod. Q. Aelius Tubero, P. Fabius Maximus COSS. V. F. constitui oporteret, quo iure extra intraq; urbem ducerent aquas ij quibus attributæ essent. Q. D. E. R. F. P. D. E. I. C. uti ijs quoq; maneret attributio aquarũ, exceptis

? 2 quæ

Ignoratiã
colore.

Balnearũ
ius.

que in usum balnearum essent datae, aut Augusti nomine, quo ad iudem
 domini possiderent id solum in quo acceperint aquam. Cum uacare
 aliquae ceperint, adnunciatur in commentariosq; redigitur, qui respi-
 ciuntur ut petitoribus ex uacuis dari possint. Has aquas statim interdi-
 cere solebant, ut medio tempore uenderent aut possessoribus prædio-
 rum, aut alijs. Humanius etiam usum est Principi nostro, ne prædia su-
 bito destituerentur, triginta dierum spatium indulgeri, intra quod ij ad
 quos res pertinet, irrigarent. De aqua in prædia sociorum data nihil
 constitutum inuenio, perinde tamen obseruatur, ac iure cautum, ut dum
 quis ex ijs qui communiter impetrauerunt, superesset, totus modus præ-
 dijs assignatus flueret, & tunc demum renouaretur beneficium, cum
 desisset quisq; ex ijs, quibus erat datum possidere. Impetrata aqua aliò
 quam in ea prædia, in que data erat, aut ex alio castello quam quo ex
 epistola Principis contraherat duci palam. S. Consul. non oportet, sed
 & mandatis prohibetur. Impetrantur autem & hæ aquæ que caducæ
 uocantur, id est, que aut ex castellis effluunt, aut ex manationibus fistu-
 larum, quod beneficium à Principibus parcissime tribui solitum, sed frau-
 dibus aquariorum obnoxium est, quibus prohibendis quanta cura de-
 beatur, ex capite mandatorum manifestum erit, quod subiecit: Caducam
 neminem uolo ducere, nisi qui meo beneficio, aut priorum Principum
 habent: nam necesse est ex castellis aliquam partem aquæ effluere, cum
 hoc pertineat non solum ad urbis nostræ salubritatē, sed etiam ad utili-
 tatem cloacarum ablucandarum. Explicitis que ad ordinationem aquarum
 priuati usus pertinebant, non ab re est quedam ex ijs quibus cir-
 cumscribi saluberrimas constitutiones in ipso rei actu deprehendimus,
 exempli causa attingere. Ampliores quosdam calices quam impetrati
 erant positus in plerisque castellis inueni, & ex ijs aliquos ne signatos
 quidem. Quoties autem signatus calix excedit legitimam mensuram,
 ambitio procuratori qui cum signauit detegitur: cum uero ne signa-
 tus quidem est, manifesta culpa omnium, maxime accipientis deprehen-
 ditur deinde uillici. In quibusdam cum calices legitimæ mensuræ signati
 essent, statim amplioris moduli fistulæ subiectæ fuerunt: unde acciderat
 ut aqua non per legitimum spatium coercita, sed per leues angustias
 expressa,

expressa, facile laxiorem in proximo fistulam implet. Ideoq; illud ad
 huc, quoties signatur calix, diligentie adiciendum est, ut fistulae quoque
 proxime per spaciū, quod S. consulto comprehensum diximus, signen-
 tur. Ita demum enim uillicus cum scierit non aliter quā signatas collo-
 cari debere, omni carebit excusatione. Circa collocandos quoq; calices
 obseruari oportet, ut ad lineam ordinentur, nec alterius inferior calix,
 alterius superior ponatur. Inferior plus trahit, superior minus ducit,
 quia cur sus aquae ab inferiore rapitur. In quorundam fistulis ne calices
 quidem positi fuerunt: haec fistulae solutae uocantur, & ut aquario libuit
 laxantur, uel coarctantur. Adhuc illa aquariorū intolerabilis fraus est, solutae.
 translate in nouum possessorem aquae, foramen nouum castello impo-
 nunt, uetus relinquunt, quo uenalem extrahant aquam. In primis ergo
 hoc quoq; emendandum curatori crediderim, Non enim solum ad ipsa-
 rum aquarum custodiam, sed etiam ad castelli tutelam pertinet, quod
 subinde & sine causa foratum uitatur. Etiam ille aquariorum tollen-
 dus est redditus, quem uocant punctam. Longa ac diuersa sunt spacia,
 per quae fistulae tota meant urbe latentes sub silice. Has comperi per eū
 qui appellabatur à punctis passim conuulneratis omnibus in transitu ne
 gociatoribus, praebuisse peculiaribus fistulis aquam, quo efficiebatur, ut
 exiguus modus ad usus publicos proueniret. Quantum ex hoc modo
 aquae sublatum sit, aestimo ex eo quod aliquantum plumbi sublati eius-
 modi ramis reductum est. Superest tutela ductuum, de qua prius quā
 dicere incipiam, pauca de familia, quae huius rei causa parata est, expli-
 canda sunt. Familiae sunt duae, altera publica, altera Caesaris. Publica an-
 tiquior quā in Agrippae Augusto relictam, et ab eo publicatam diximus.
 Habet homines circiter .ccxl. Caesaris familiae numerus est, ccccxl.
 quam Claudius, cum aquas in urbem perduceret, constituit. Vtraq; au-
 tem familia in aliquot ministeriorum species diducitur: uillicos, castella-
 rios, curatores, silicarios, tectores, aliosq; opifices. Ex his aliquos ex-
 tra urbem esse oportet ad ea quae nō sunt magnae molitionis, Maturum
 tamen auxilium uidentur exigere omnes in urbe circa castellorum &
 munerum stationes, operaq; quae urgebunt, in primis ad subitos casus,
 ut ex compluribus regionibus, in quas necessitas incubuerit, conuerti
 2 3 possit

Fistulae

solutae.

Puncta.

Tutela du-
ctuum.

possit praesidium aquarum abundantius. Tam amplum numerum utri-
 usque familiae solitum ambitione, aut negligentia praepositorum in pri-
 uata opera diduci, reuocare ad aliquam disciplinam & publica ministe-
 ria ita instituimus, ut pridie quid esset actura dictarem, et quid quae-
 die egisset actis comprehenderetur. Comoda publicae familiae ex Aeria-
 rio dantur, quod impendium exoneratur uestigalium redditu ad us-
 aquarum pertinentium. Ea constat ex hortis & edificijs, quae sunt circa
 ductus, aut castella, aut munera, aut lacus, quem redditum prope se-
 stertium. ccl. milium salientem, ac uagum, proximis uero temporibus
 in Domitiani loculos uersum iustitia Diui Neruae populo restituit, no-
 stra sedulitas ad certam regulam redegit, ut constarent, quae essent ad
 hoc uestigal pertinentia loca. Caesaris familia ex fisco accipit commo-
 da, unde & omne plumbum, & omnes impensae ad ductus, & castella,
 & lacus pertinentes erogantur. Quoniam quae uidebantur ad famili-
 am pertinere exposuimus, ad tutelam ductuum sicut promiseramus di-
 uertimus, rem enixiore cura dignam, cum magnitudinis Romani impe-
 rij id praecipuum sit indicium. Multa atq; ampla opera subinde nascun-
 tur, quibus ante succurri debet quam magno auxilio egere incipiant,
 pleraq; tamen prudenti temperamento sustinenda sunt, quia non sem-
 per opus aut facere, aut ampliare quaerentibus credendum est. Ideoq;
 non solum scientia peritorum, sed & proprio usu curator instructus esse de-
 bet, nec suae tantum stationis architectis uti, sed plurium aduocare non
 minus fidem quam subtilitatem, ut aestimat quae representanda, quae
 differenda sint, & rursus quae per redemptores effici debeant, & quae
 per domesticos artifices. Nascuntur opera ferè ex his causis, nam aut
 uetustate corrumpuntur, aut impotentia possessorum, aut ui tempesta-
 tum, aut culpa male facti operis, quod saepius accidit in recentibus.
 Ferè aut uetustate, aut ui tempestatum partes ductuum laborant, quae
 arcuationibus sustinentur, aut montium lateribus applicatae sunt,
 & exarcuationibus, eaq; per flumen traiciuntur. Ideo haec opera
 sollicita festinatione explicanda sunt. Minus iniuriae subiacent sub-
 terranea, nec gelicidijs, nec caloribus exposita. Vitia autem eius-
 modi, aut talia sunt ut non interpellato cursu subueniatur eis, aut
 emenda

emendari nisi auersa non possint, sicut ea, quæ in ipso alueo fieri
 necesse est. Hæc duplici ex causa nascuntur, aut limo concrecente,
 qui interdum in crustam dure scit, iterq; aquæ coarctat, quod aut tecto-
 rio corrumpitur, unde fiunt manationes, quibus necesse est latera riuo-
 rum & substructiones uitari. Pile quoq; ipsæ topho extructæ sub tam
 magno onere labuntur. Refici quæ circa alueos sunt riuorum æstate
 non debent, ne aquæ intermittatur usus, tempore quo præcipue deside-
 ratur, sed uere, uel autumno, & maxima cum festinatione, ita ut ante
 præparatis omnibus quam paucissimis diebus riuus cessent. Neminem fu-
 git per singulos ductus hoc esse faciendum, ne si plures pariter auer-
 tantur, desit aqua ciuitati. Ea quæ non interpellato aquæ cursu effici
 debent, maxime structura constant, quam suis temporibus & fidelem
 fieri oportet. Idoneum structurae tempus est à calen. Aprilibus in calen.
 Nouemb. ita ut optimum sit intermittere eam partem æstatis, quæ ni-
 mius caloribus incandescit: quia temperamento cœli opus est, ut ex hu-
 more commode structura combibat, & in unitate corroboretur. Non
 minus autem sol acrior quàm gelatio præcipit materiã, neq; ullum opus
 diligentiorum poscit curam quàm quod aquæ obstaturum est. Fides
 itaq; eius per singula secundum legem notam omnibus, sed à paucis ob-
 seruatã exigenda est. Illud nulli dubium esse crediderim, proximos du-
 ctus, id est, qui à sexto miliario lapide quadrato consistunt, maxime cu-
 stodiendos, quoniam & amplissimi operis sunt, & plures aquas sin-
 guli sustinent, quos, si necesse fuerit interrumpere, maior pars aqua-
 rum urbem Romam destituet. Remedia tamen sunt, ut his difficultati-
 bus inchoatus alueus excitetur ad libram deficientis. Alueus uero plum-
 batis canalibus per spaciũ interrupti ductus rursus contineatur. Por-
 rò quoniam ferè omnes per priuatorum agros directi erant, & diffici-
 lis uidebatur future impensæ præparatio, ut alicuius constitutione suc-
 curreretur, simul ne accessu ad reficiendos riuos redemptores à posses-
 sionibus prohiberentur, Senatusconsultum factũ est, quod subieci. Quod
 Q. Aelius Tubero, P. Fabius Maximus COS. V. F. de riuus specu-
 bus, fornicibusq; Iulie, Martie, Appie, Tepule, Anionis reficiendis,
 Q. D. E. R. F. P. D. E. R. I. C. Ut cum ij riuus, fornices, quos Augustus

2 4 Cesar

SEXTI IULII FRONTINI DE

Cesar se refecturum impensa sua pollicitus Senatui est reficerentur, ex agris priuatorum terram, limum, lapidem, testam, arenam, ligna, cæteraq; quibus ad eam rem opus esset, unde quæq; earum proxime sine iniuria priuatorum tolli, sumi, portari possint, uiri boni arbitrato aestimata darentur, tollerentur, sumerentur, exportarentur, & eas res omnes exportandas, earumq; rerum reficiendarum causa, quoties opus esset per agros priuatorum sine iniuria eorum itinera, actus paterent, darentur. Plerumq; autem uitia oriuntur ex impotentia possessorum, qui pluribus modis riuos uiolant. Primum enim spatia, quæ circa ductus aquarum ex S. Consulto uacare debent, aut ædificijs, aut arboribus occupant. Arbores magis nocet, quarum radicibus & concamerationes & latera soluuntur: deinde uicinales uias, agrestesq; per ipsas formas dirigunt: nouissime additus ad tutelam præcludunt: quæ omnia Senatusconsulto, quod subiecti, prouisa sunt, quod Q. Aelius Tubero, P. Fabius Maximus V. F. aquarum, quæ in urbem uenirent itinera occupari monumentis, & ædificijs, & arboribus conseri. Q. F. P. D. E. R. I. C. Cum ad reficiendos riuos, specusq; per quæ & opera publica corrumpuntur, placere circa fontes, & fornices, & muros utraq; ex parte uacuos centenos quinos denos pedes patere, & circa riuos, qui sub terra essent, & specus intra urbem continentia ædificia, utraq; ex parte quinos pedes uacuos relinquere, ita ut neq; monumentum in ijs locis, neq; ædificium post hoc tempus ponere, neq; conserere arbores liceret: siquæ nunc essent arbores intra id spatium, extirparerentur, præterquam siquæ uilla continentibus & incluse ædificijs essent. Si quis aduersus ea commiserit, in singulas res in dena milia damnas esset. Ex quibus pars dimidia præmium accusatori daretur, cuius opera maxime conuictus esset, qui aduersus hoc Senatusconsultum commisisset: pars altera media in ærarium redigeretur, deq; ea re iudicarent, cognoscerentq; curatores aquarum. Possent hoc Senatusconsultum æquisimum uideri, etiam si ex re itantum publicæ utilitate ea spatia iudicarentur, multo magis cum maiores nostri admirabili æquitate, ne ea quidem eriperent priuatis, quæ ad modum publicum pertinebant. Sed cum aquas perducerent, si difficilior possessor in parte uendenda fuerat, pro toto agro pecuniam

intule

intulerunt, ac post determinata necessaria loca rursus eum agrum uen-
diderunt, ut in suis finibus proprium ius tam Respublica quam priuata
haberet. Plerique tamē non contenti occupasse fines, ipsis ductibus ma-
nus attulerunt per semitas solutas passim, & rursus ius aquarum impe-
tratam habent, aquarum quantulacumq; beneficio occasione ad expu-
gnandos nunc abutuntur. Quid porro fieret, si non uniuersa ista dili-
gentissima lege prohiberentur, poenaq; non mediocri contumacibus
intentaretur? Quae subscripsi haec sunt uerba legis: T. Quintius Cri-
spinus COSS. populum iure rogauit, populusq; iure sciuit in foro pro-
rostris aedis Diui Iulij Po. Ro. & Iulias tribui Sergia principum fuit
pro tribus sex. L. F. Varro. Quicumq; post hanc legem rogatam ri-
uos, specus, fornices, fistulas, castella, tubulos, lacus aquarum publica-
rum, quae ad urbem ducuntur, earumue quam sciens dolo malo forau-
erit, ruperit, forare, rumperēue curauerit, peiorēue fecerit, quo mi-
nus ea aqua earumue quae in urbem Romam ire, cadere, flui, peruenire,
duci possint, quoue minus in urbe Roma, & in his aedificijs quae urbi
continentia sunt, erunt, in hisq; hortis, praedijs, locis, quorum horto-
rum, praediorum, locorum dominis, possessoribus, V. F. aqua data uel
attributa est, uel erit, ut saliat, distribuatur, diuidatur, in castella, lacus
immitatur, is P. R. c. milia dare damnas esto: & qui clam quid eorum
ita fecerit, id omne sarcire, reficere, restituere, aedificare, ponere & ce-
lare, demoliri damnas esto, sine dolo malo. Atq; ita omnino, ut quicumq;
curator aquarum est, erit, si curator aquarum est uel erit, tum is Prae-
tor, qui inter ciues & peregrinos ius dicit, multam pignoribus cogito,
coercito, eiq; curatori, aut si curator non erit, tum ei Praetori eo nomi-
ne cogere & coercere, multa dicenda, siue pignoris capiendi ius, pote-
stasq; esto. Si quid eorum seruius fecerit, dominus eius centum milia po-
pulo det. Si quis circa riuos, specus, fornices, fistulas, tubulos, castella,
lacus aquarum publicarum, quae ad urbem Romam ducuntur & ducen-
tur, terminatus steterit, neq; quis eo loco post hanc legem rogatam quid
opponit, molit, opsepit, figit statuit, ponit, collocat, arat, serit, neue in
eum locum quid immitit, praeterq; eorum faciendorum reponendorum
causa praeterquam quidem hac lege licebit, oportebit. Qui aduersus ea
quid

SEXTI IVL. FR. DE AQUAED. ROM. LIB. II.

quid fecerit, & aduersus ea repserit, ex iussu causaq; omnium rerum omnibus esto damnas, utiq; atq; uti esset esseq; oporteret, si is aduersus hanc legem riuum, specum rupisset, forassetue, quiq; specum forasset rupissetue, quo minus in eo loco poscere herbam, foenum secare, sentes, uepres, caprificos, curatores aquarum qui nunc sunt, quiq; erunt, circa fontes, & fontium & murorum curam, riuos, & specus terminatus arbores uites, uepres, sentes, ripae, maceria, salicta, harundineta excidantur, tollantur, effodiantur, excortitentur, utiq; recte factum esse uolet, eoq; nomine ijs pignoris captio multa edici or uti quae esto: Idq; ijs sine fraude sua facere liceat ius potestasq; esto quo minus uites arboresq; uillis, aedificijs, macerijsue inclusae sint. Maceriae quas curatores aquarum causa cognita ne demolirentur dominis permiserunt, quibus inscripta in sculptaq; essent ipsorum qui permiserunt curatorum nomina maneat, hac lege nihil abrogato, quominus ex his fontibus, riuus, specubus, fornicibus aquam haurire, sumere ijs quibuscunq; curatores aquarum permiserunt, praeterquam rota, calice, machina liceat: dum neq; puteus, neq; foramen nouum fiat. Eius hac lege nihilum rogatio utilissimae legis contemptores non negauerim dignos

♣ Legem pena quae intenditur. Sed negligentia ♣ longi temporis deceptos leniter pro tempore reuocari oportuit. Itaq; sedulo laborauimus, ut quantum in nobis re.

fuit etiam ignorarentur qui errauerant. His uero qui admoniti ad indulgentiam Imperatoris decurrerunt, possumus uideri causa imperati beneficij fuisse. In reliquo

* opere

uero * opto ne executio legis necessaria sit, cum officij fidem etiam per offensas tueri praestet.

F I N I S.

EX PRO

